

SOKLÉS

SLÍDIČI

V roce 1912 byla objevena asi polovina Sofokleova satyrského dramatu *Ichneutai*, Slídiči, jehož námět byl znám z homérského hymnu a z Apollodóra podání řeckých bájí.

Apollónovi se ztratilo stádo skotu a Silénos se Satyry se nabídne, že zloděje vypátrají. Při hledání na hoře Kylléně zjistí, že v podzemí kdosi hraje na neznámý nástroj. Stopy vedou k mladičkému Hermovi. Nymfa Kylléně, jeho pěstounka, poučí Satyry o lyře, Hermově vynálezu. Přesto však marně hájí boha, že on nemůže být zlodějem. V nedochované části se patrně Hermés Apollónovi ke krádeži přiznal — když mu ale daroval lyru, směl si stádo ponechat. Druhá část dramatu je doplněna podle dohadu.

OSOBY

APOLLÓN FOIBOS

HERMÉS

SILÉNOS

KYLLÉNĚ, horská nymfa

SBOR Satyrů

Koná se v Arkadii na hoře Kylléně.

Horská krajina, zeleň, křoviska

APOLLÓN s bodcem v rukou

Všem bohům a všem lidem hlásám zde
já Apollón a slavně slibuji,
že bohatě se tomu odměním,
kdo najde uloupené stádo mé.
Jsem bezradný a zhola nechápu,
kam se mi dojně kravky poděly
i jalůvky a bujná telátka:
to vše je pryč, a hledám nadarmo
jich stopu. Jako kouzlem zmizely
mi náhle ze svých stájí od žlabu
kams v dáli bez slechu, bez vidu.
Já stěží mohl věřit, že/by kdo
buď z bohů, nebo z tvorů smrtelných
se odvážil ten skutek spáchat.
Když jsem však poznal, že je tomu tak,
hned pátrám, hledám všecken ohromen
a vyhlašuji bohům odměnu
i lidem: ať to každý dobře ví!
Jak šílený jsem věčným slíděním.
Již lidstva celého jsem zchodil svět,
bych stopu svého stáda nalezl
a lapil škůdce: marné bylo vše.
Kraj thrácký nehostinný prohledav,
já hnal se v plodné nivy thessalské
a do bohatých obcí boiótských;
a olivovou plání attickou
a Isthmem, dvěma moři vroubeným,
jsem prošel, dórský Argos zhlédl jsem
i celý sousední kraj mykénský.
A nyní v tato místa přicházím,

kde neschůdná a větry šlehaná
 a lesnatá ční k nebi Kylléné.
 I ptám se: je tu někdo nablízku,
 kdo slyšel by má slova? Pastevec
 či uhlář, lovec nebo divý tvor,
 syn horské nymfy? Vyhláшуji všem:
 kdo lapí zloděje stád Foibových,
 ten dojde jistě skvělé odměny!

Z křovin přihopkuje s holí

SILÉNOS

Jak zaslechl jsem tvoje volání,
 jež hlásným rykem rozléhá se v kraj,
 a seznal, oč tu jde, hned uháním,
 seč jsem, já stařec, tryskem největším
 sem k tobě, Foibe, horlivosti pln;
 ochci vzácným dobrodějem tvým se stát
 a zkusit štěstí v této honbě tvé.
 Však potom, jak tu hlásáš, zahrň mne
 svým zlatem, zdaří-li se naše věc!
 Své syny vyšlu, jejich bystrý zrak
 ti všechno vypátrá, co ztraceno,
 ač vyplníš-li vskutku slova svá.

APOLLÓN

Dám zlata dost, jen dodrž to, co díš!

SILÉNOS

Já najdu skot, však dodrž ty svůj slib!

APOLLÓN

Dar pro nálezce je už přichystán.

SILÉNOS

Ó pane, ihned začnu pátrati.

APOLLÓN

A jasné ryzí zlato, Siléne!

SILÉNOS

Ó dejte bozi, aby bylo mé!

APOLLÓN

Však tobě odměním se ještě víc!

SILÉNOS

Jak to? Co chceš mi, pane, ještě dát?

APOLLÓN

Ty sám i rod tvůj buď pak svoboden!

Vzdálí se

Mezitím se připlížili z křovin Satyrové

SBOR SATYRŮ

Hej, k dílu, hej, k dílu, ó hratři,
 buď připraven křepký váš krok!
 Halijó, halijó, halijó!
 A za skrytým zlodějem čile
 se pusťme, ať kdekoli mešká,
 ať třeba i pod zemí dlí!
 Hoj, vyplnit slib svého otce
 a vypátrat, jakže a kam
 se poděl ten tajemný lup!
 Když zdaří se námaha naše,
 hoj, svobodně s otcem pak žít!
 A bůh, který k dílu nás najal,
 bůh milý nechť zářného zlata
 nám poklady, poklady dá!

SILÉNOS *vztahuje ruce do výše*

Ty štěstí a ty zdaru démone,
ach, dejte mi tu honbu vyhráti
a ulovit zde kořist loupežnou,
skot Foibův, který mu byl ukraden.

Do hlediště

Kdo z vás, co o tom slyšel nebo viděl,
vše zjev mi laskavě, a staň se tak
i boha dobrodincem oddaným!
Však doufám pevně, že jste uznalí,
a že si odměnu smím nechat sám!

SBOR SATYRŮ

Ó slyšte, ó slyšte,
a zjevte, co víte,
a netajte nic!

SILÉNOS *do hlediště*

Nuž mluvte: ví kdo něco nebo ne? —
Pak nutno asi, abych hledal sám.

K Satyrům

Hej hola, každý chřípě rozevři
a větrí z pachů vzduchem táhnoucích,
zda vánek proradný by zachytil!
A po všech čtyřech leza po zemi
zas v půdě čenichej a zbystři zrak!
Jen tak lze vystopovat zloděje,
když všeho bděle dbáti budete.

*Zatímco sbor slídí, poodejde pátrající Silénos do křovin.
Sbor řízený náčelníkem slídí na zemi ve dvou polosborech.
Mluví jednotlivci z obou polosborů i sám náčelník*

SBOR

Toť bůh, toť bůh, toť bůh! Aha! aha! —
jsme, zdá se, na stopě! Ty, zadrž krok!

Zde šlépěje jsou skotu Foibova! —
Buď zticha! Toto stádo vede bůh! —
Co dělat, brachu? Máme slídit dál? —
Co myslí ostatní? — Ba myslíme!
Toť přece dobré stopy znamení. —
Jen viz, jen viz!
Zde opět kravských kopyt otisk je! —
Hleď dobře sem!
Jak rýsuje se tato stopa zde! —
Nuž tryskem po ní, drž se stopy té!
A pozor, napni sluch, zda nablízku
bys nezaslechl stádo bučeti! —

Naslouchají. Temné bučení z podzemí

Ne, zvuku jasného já neslyším.
Však tyhle šlépěje a stopa zde
jsou zřejmě od těch krav. Toť jisto přec. —
Oho! oho!
Hle, probůh, zde se kroky stáčejí
a vedou nazpět! Jen se podívej! —
Co je to? Jak byl spořádán ten skot?
Kopyta přední nazad směřují
a zadní obráceně! Jaká změt!
Kdo tudy hnal, byl řádně popleten!

*Z podzemí zazní zvuky lyry; Satyrové padnou zděšeně k zemi
a tak bez hnutí a bez hlesu chvíli setrvají*

SILÉNOS *vyběhne z křoví*

Ha, co jste si to vymyslili zas?
Jak nevidaný způsob slídění,
tak bez hnutí být zaryt do země?
Jaký to nový cvik? Já nechápu!
Jak ježci v křoví choulíte se zde
a bzdíte pod nos jako opice!

Zakrývá si nos

Co je to? Kde jste poznali ten zvyk?
Nu ozvete se! V tom se nevyznám.

SBOR

Hu hú, hu hú!

SILÉNOS

Co skučíte? Co vidět? Co vás děsí?
Co hrozného kdo zřel? Co třeštíte?
Cos tady vrzlo: chcete vědět, co?

Udeří se přitom rukou přes zadek

Nač mlčíte, vy dřív tak žvaniví?

NÁČELNÍK SBORU *zlekaně*

Buď zticha přec!

SILÉNOS

A před kým se to strachy choulíte?

NÁČELNÍK SBORU

Jen poslouvej!

SILÉNOS naslouchá chvíli; je ticho

Jak poslouchat, když zvuku neslyším?

NÁČELNÍK SBORU

Ó věř mi, věř!

SILÉNOS

Ach, s vámi není pro mou honbu nic!

NÁČELNÍK SBORU

Jen poslyš na chvíli tu zvláštní věc,

ty zvuky, které nás tak vzrušily
a kterých neslyšel kdy smrtelník!

SILÉNOS

Nač chvějete se bázni před zvuky?!
Jsou z vosku vaše těla nečistá,
vy baby z divých tvorů nejhorší!
Hned v každém stínu hrůzu vidíte,
hned přede vším se strachy třesete
a ve službě jste chabí, nedbalí
a nečestní. Však jde-li o čin kdy,
jen sliby znáte, ale skutek utek'!
A přec váš otec,

buší si rukou do prsou

bídí tvorové,

již v mládí podal tolik důkazů
své mužnosti, jak četné trofeje
mu dosvědčují na příbytcích nymf,
a neznal zbabělosti, útěku,
a řevu šelem v horách lovicích
se nikdy nepolekal, směle šel
a holou rukou jen je zdolával!
Tu slávu poskvřňujete vy teď,
když, než jste viděli co, děsíte
se zvuků, které znějí odkudsi,
snad z nové pastýřovy vábničky.
A přitom poklad zlata zářného,
jež vyhlásil nám Foibos odměnou,
i svobodu, jak vlastní, tak i mou,
již slíbil bůh, to vše jste zradili,
a zanechavše toho, tady spíte!
Hoj, nevzchopíte-li se k dílu zas
a nenajdete krav i pastýře,

pak nad svou zbabělostí zpláčete
a budete zvuk sami vydávat!

NÁČELNÍK SBORU

Ach, otče, zůstaň tu a sám nás ved,
bys viděl, jsme-li vskutku zbabělí,
a poznal tady sám, že nemáš pravdu!

SILÉNOS

Nuž zůstanu tu sám, bych slovem svým
vás vedl jako hvizdem ohaře.
Hej, vzhůru, po třech všichni na stopu!
Já sám chci nyní při vás vytrvat
a vaše dílo budu řídit.

*SBOR v trojicích slídí; mluví jednotlivci, některé
věty lze přidělit Silénovi a náčelníkovi*

Hú, hú, hú!
Pst, pst! Ach! ach! —
Co nadarmo skučíš a pištíš
a zjeveně díváš se na mne? —
Ty prvý, co provádíš tam?
Hle, uvázls! Tudy šel, tudy! —
Tys můj: hola, vrať se mi, vrať! —
Ty druhý, co provádíš zas? —
Ha, Drakis, odvážný lovec! —
Ha, Grapis: lenochu, hybaj! —
Urio s oháňkou lepou,
hle, vybočils, nedbalče, z řady! —
Methyse, Methyse, slyšíš,
ty opilče, nelez mi v cestu! —
Ach, kam asi vede ta stopa?
Jde vpřed, a tu se zas vrací! —

Hó, Stratie, Stratie rázný,
sem ke mně: neslyšíš nic?

Bučení pod zemí

Ha, tady je stádo,
tu odměna kyne již
námaze naší! —
Hle, Krokiás, žlutý jak šafrán:
jen nepovol, stopy se drž! —
Co ty jsi krásného spatřil? —
Jak rádne stopuje Trechis,
ó Trechis, výborný běžec! —
Nuž za ním, za ním se pust! —
Ohója, ohój! —
Ty ničemo, ohavo zrádný,
když na píd jen stopy se vzdálíš,
pak prohrál jsi svobodu svou! —
Jen nevyboč na scestí nikdo
a slídí a pídi
a číň se a tuž se,
ať za chvíli stihneme
přímo svůj cíl!

Zvuky lyry z podzemí. Sbor i Silénos se zarazí

NÁČELNÍK SBORU

Co mlčíš, otče? Neřekli jsme pravdu?
Zda slyšíš onen zvuk, či ohluchls?

SILÉNOS

Teď mlč! Co to?

NÁČELNÍK SBORU chystá se k útěku, rovněž sbor

Pryč odtud!

SILĚNOS

Zůstaňte!

NÁČELNÍK SBORU

Ó ne! Ty sám si pátrej, chceš-li tak,
a stopuj si a užij bohatství,
až najdeš skot a zlato dostaneš;
já tu příliš dlouho prodlévám!

SILĚNOS *zastupuje jim cestu a zadržuje je holt*

Však já vám nedovolím odejít
a nezprostím vás dříve úkolu,
než zvíme jasně, kdo tu uvnitř dlí.

Satyrové se zastaví

NÁČELNÍK SBORU

Hej hola, ať kdokoli skrýváš se zde,
ty tvore, jenž z podzemí vydáváš zvuk
tak kouzelný, zjev se, ó zjev se nám
a odměnou obohat' dům svůj!

Pauza

SILĚNOS

Tvých slov on nedbá, nezjevuje se!
Nuž já teď začnu dupat nohama
a křepce skákat, divě tančiti,
že uslyší to, byť byl zcela hluch!
Tak jistě vypudím ho ze skrýše.

Začne divoce tančit a křičet, po něm i Satyrové. Ze země vystoupí Kylléné; Satyrové ztichnou a stojí uctivě

KYLLENÉ

Proč na můj vrch, vy diví tvorové,

kde zvěř se těší z lesů zeleně
i trav, jste vtrhli s divým povykem?
Co tropíte tu? Jaká změna to?
Dřív písně zpívali jste Pánovi

ukazuje na Siléna —

jenž — lehký, bujný thyrsos v ruce své
a oděn laní koží — za vámi
vždy tančil kolem Bakcha s jásotem,
jsa doprovázen sborem jarých nymf,
svých vnuček, a svých synů zástupem:
a nyní — nechápu, kam míří as
zde toto vaše nové třestění,
a žasnu, žasnu! Slyšela jsem tu
čísí ostré povely jak lovců křik,
když k šelmy doupěti se přiblíží.
A přitom byla o krádeži řeč
i o zloději, jenž má chycen být.
Též do okolí jakous odměnu
zde vyvolával hlasatelův hlas.
A potom povstal povyk zmatený
a dupot, který pronikl v můj byt.
Já uslyšela hluk ten šilený,
zde nikdy neslýchaný dosavad,
jdu k vám a ptám se: posedl vás běs?
Co učiníte nymfě nevinné?

NÁČELNÍK SBORU

Ach, nymfo s hlubokým pasem, ó slyš
a utiš, utiš svůj veliký hněv!
My divoké bitvy ti nenesem svár
a ničemný jazyk se nedotkne tebe:
ó ušetř, ušetř nás zloby své!
Však pověz nám ochotně, cože to je,

kdože to promluvil tady kdes pod zemí
božským, tak čarovným hlasem?

KYLLÉNĚ

To už je jemnější než onen ryk,
a takto od bázlivé nymfy víc
se dovíte než skoky divými.
Mně nelíbí se nijak budit svár
a potýkat se slovy ostrými.
Nuž buďte klidní jen a zjevte mi,
co byste rádi chtěli ode mne!

*Satyrové se kromě náčelníka a Siléna
rozloží po zemi*

SILÉNOS

Ó paní kraje, mocná Kylléno,
proč jsme sem přišli, řeknu později;
jen pověz, jaký je to zvláštní hlas
a který smrtelník jej vydává?

KYLLÉNĚ

Nuž pamatuj si dobře každý z vás,
že, zradíte-li to, co vyjevím,
vás samy stihne za to těžký trest!
Je v sídlech bohů neznámá ta věc,
by se to Héra nedověděla —
Zde v tento koutek, skrytý v pohoří,
kdys přišel k Maie Atlantově Zeus
a bez vědomí choti nebeské
se s Maiou spojil v lásce vespolné.
I porodila synka v jeskyni,
a já jsem nyní jeho pěstounkou;
je chorá posud slabá rodička.
Dnem nocí u kolébky jeho dlím

a ošetřuji děcko, pít a jíst
mu dávajíc a uspávajíc je.
Však tělo jeho silí den co den,
že úžas jímá mne i zděšení:
je sotva šest to dní, co spatřil svět,
a jeho údy raší o překot
a vyhánějí, vypučevše tak,
že z děcka je už chlapec rozkvetlý!
Nuž takový zde v hoře žije hoch,
jsa dosud ukryt z vůle Diovy.
A zvuky, tajnou silou znějící,
jež znal bys rád a které úžasem
tvou plní hrud? On z prázdné skořápky
za jeden den si nástroj urobil:
číš slasti plnou kterýs mrtvý tvor
mu skytl, a on hraje v podzemí.

NÁČELNÍK SBORU

Že dětská hra je ten tajemný zvuk
a dítě že vynašlo nástroj, jenž zní
tak čarovně, budě v nás úžas i slast?
Tot' nemožné, nechápu, nelze mi věřit!
A byt' bych i tomu snad uvěřit chtěl,
že dítě tak v podzemí jenom si hrá,
jak je to možné jen, zvuky že takové
vydává mrtvé zvíře!

KYLLÉNĚ

Buď jist a uvěř tomu, co ti v žertu dím!

NÁČELNÍK SBORU

Jak mohu věřit, že tak zvučí mrtvý tvor?

KYLLÉNÉ

Jen věř! Jsa živ byl němý, smrt mu dala hlas.

Všichni se chovají nechápavě

NÁČELNÍK SBORU

Jak vyhlížel? Byl dlouhý, krátký, sražený?

KYLLÉNÉ

Jak miska asi, krátký, vtěsnán v pestrý háv.

NÁČELNÍK SBORU

Pak může to být kocour, nebo panter snad?

KYLLÉNÉ

Oh kdež! Má krátké nožky! pěkně kulatý.

NÁČELNÍK SBORU

To vypadá jak rak či jako ichneumon.

KYLLÉNÉ

Ni ten ni onen; hledej tvora jiného!

NÁČELNÍK SBORU

Nuž je to něco jako roháč obrovský?

KYLLÉNÉ

Jsi nyní blízko: tak to zvíře vypadá.

NÁČELNÍK SBORU *po chvíli rozpačitého přemýšlení*

A pověz, kterak zvučí: uvnitř nebo vně?

KYLLÉNÉ

Zní povrch jeho, krytu plže podobný.

NÁČELNÍK SBORU

A jeho jméno? Zjev mi vše, co ještě víš.

KYLLÉNÉ

Hoch zvíře želvou, zvučný nástroj lyrou zve.

Překvapení u přítomných

NÁČELNÍK SBORU

A kterak z této věci zvuky vyloudil?

KYLLÉNÉ

Pár hůlek, kousek kůže, želví skořápka
— a div byl hotov! A že nástroj takto zní,
to svedl vtipně. Třtinu v hůlky rozřezal
a skořepinu na dvou stranách provrtal,
vzal vhodnou hůlku, otvory ji protáhl
a po okrajích napjal kůži hovězí.

Rozruch ve sboru

A na to postavil pak nové hůlky dvě
a nahoře je spojil příčným bidélkem.
Pak sedm tenkých střívek středem položil
a kolíčky je napjal přes to lešení.
Když zhotovil si tuto hračku podivnou,
i tepátko si zrobil, do strun udeřil,
a zvuky plné kouzla vyskočily z nich!
A to je nyní chlapec lékem jediným
a útechou vši trýzně. Křepčí radostně
a ke své hře si pěje píseň za písní;
je pestrým zvukem lyry všecken unesen.
Nuž *tak* hoch mrtvé zvíře mluvit přinutil!

NÁČELNÍK SBORU

Čarovný, vznícený zaznívá hlas
z tohoto místa a rozkvétá kraj

luznými přízraky za zvuků těch —
 Abych však vzpomněl, proč přišli jsme sem;
 ó paní má, věz, že čaroděj ten
 a umělec — hledaný zloděj náš je,
 jen on je to, on! To předobře věz!
 Však prosím, pro tato slova má
 se nezlob a nehorši na mne!

KYLLÉNĚ *hněvivě*

Což blouzníš? Jakou krádež míníš? Fí!

NÁČELNÍK SBORU

Ach, nedurdi se, paní vznešená!

KYLLÉNĚ

Ty syna Diova zveš zlodějem?

NÁČELNÍK SBORU

Však bude usvědčen svým lupem hned!

KYLLÉNĚ

A co je důkazem, že pravdu říkáš?

NÁČELNÍK SBORU

Ten důkaz, paní, mám, že pravdu říkám!

KYLLÉNĚ

Já dobře vím, že neukradl nic.

NÁČELNÍK SBORU

A já jsem jist, že krávy ukradl!
 Tys pravila, že koží hovězí
 svou zpívající hračku obepjal:
 a kde ji vzal? To z uloupených stád

on jistě zabil jedno dobytče
 a stáhl je a kůži rozřezal
 a vzal, co potřeboval ke své hře.
 Jsem přesvědčen, že zloděj hledaný
 je právě ten, kdo lyru vynášel.

KYLLÉNĚ

Ty drzý smělče! Chápu konečně,
 že výsměch tropíš si z mé prostoty
 a nevážený jen žert máš na mysli!
 Nuž propříště si toto pamatuj:
 Co mne se tkne, nu bav se, jak jen chceš,
 a klidně se mi směj, když z toho zisk
 mít doufáš a když ti to lahodí:
 však chlapce, syna Diova, svou lží,
 tak neslýchanou, netup posměšně!
 On po svém otci není zlodějem,
 a poctivá je jeho matky krev!
 Když se tu stala krádež, zloděje
 si hledej v tom, kdo nuzný je a chud;
 však jeho dům, ten nezná chudoby!
 Hleď na rod, špatnost přičti těm, kdo jsou
 jí hodni: on je nad ni povznesen!
 Však vy jste věčné děti. Muži jste
 již mladí, jako kozel bradiskem
 se plavým pyšnicí, a už i pleš
 vám svítá, ale věčně dovádíte.
 Již ustaňte! A netroufejte si,
 že od bohů je bláznovství a smích,
 ať pozdě nezplácete! To říkám já!

NÁČELNÍK SBORU

Kruť se a vytáčeš, mluv si, co chceš,
 hledej si jakkoli zastříti vše,

nepřesvědčíš mne nijak! Já vím:
ten, kdo zhotovil zpěvnou tu věc
a koží ji spjal, ten z Foibových stád
kdes ukradl kůži a odjinud ne!
Jen ze stopy té mne nesváděj!
A nemysli, prosím, že tropím si žert:
já pravím to docela vážně!

KYLLÉNÉ

Tot nesylycháno! Což se nebojíš,
že za tu řeč tě stihne Diův trest?

NÁČELNÍK SBORU

Přec za to nemůže mne trestat Zeus!

KYLLÉNÉ

Vždyť nazvals jeho syna zlodějem!

NÁČELNÍK SBORU

Kdo dělá zlo, ten zloděj přece je!

KYLLÉNÉ

Syn Diův nesmí býti pomlouván!

NÁČELNÍK SBORU

Je-li to pravda, mohu mluvit tak!

KYLLÉNÉ

Tak nemluv, ne! Vždyť nedokázals nic!

NÁČELNÍK SBORU

Což nestačí ta kůže hovězí?

KYLLÉNÉ

Ó nikoli! To musíš vědět víc!

NÁČELNÍK SBORU

Však také vím, a to ho usvědčí!

*Satyrové, kteří žijou hrou doprovázeli rozhovor
mezi náčelníkem a Kyllénou, začnou věřit a slídit*

KYLLÉNÉ

A copak tedy víš tak jistého?

NÁČELNÍK SBORU *ukazuje na Satiry*

My stopy krav jsme našli, vedou sem.

KYLLÉNÉ

Jak bystrý máte zrak: já nezřím nic!

NÁČELNÍK SBORU

Ó paní, je tu stopa na stopě!

KYLLÉNÉ *ironicky*

Snad před rokem tu pastýř stádo hnal?

NÁČELNÍK SBORU

Vždyť před chvílí tu krávy bučely!

KYLLÉNÉ

A kde se tedy pase onen skot?

NÁČELNÍK SBORU

Jsou v jeskyni kdes tady schovány.

KYLLÉNÉ

Jak, ničemo? A kdo je schovává?

NÁČELNÍK SBORU

Ten chlapec v nitru hory ukrytý.

KYLLÉNÉ

Již ustaň tupit syna Diova!

NÁČELNÍK SBORU

Ať vrátí stádo, přestanu pak hned!

KYLLÉNÉ

Jsem bez sebe už z tebe i z tvých krav!

NÁČELNÍK SBORU

Nechť vyžene je tedy z úkrytu!

Sbor souhlasně hlučí

KYLLÉNÉ

Vy zlomyslní diví tvorové,
mám dosti vaší zpupnosti a lží!
A pevně doufajíc, že Diův trest
vás stihne za nestoudné rouhání,
jdu k svěřenému chlapeci božímu
a poskytnu mu zase péči svou.
Já beztoho jsem s vámi dlouhý čas
již promarnila řečmi planými.
Však budete-li znovu tropit hluk,
já pošlu chlapce, aby zkotil vás
své lyry divotvořným hlaholem
a hned vás ztrestal mocí svého božství!

Zmizt pod zemí. Pauza

NÁČELNÍK SBORU *k Silénovi*

Ach, otče, co si nyní počneme?

SILÉNOS

Jen ještě chvíli, a jsme u cíle:
kde stopy jsou, tam bude stádo též.
Nuž hola, chutě všichni po stopách!

NÁČELNÍK SBORU

Jak se však vyznat v této směsici?

SILÉNOS

Jen k dílu, k dílu zase! Svoboda
a zlato zbystří snad váš zrak i čich!

SBOR slídí; mluví jednotlivci

Pružný je bok a mrštný je krok
a ve zracích oheň mi plá! —
Ale jak rozvázat uzel těch stop? —
Počkej, ó brachu, a stůj! —
Do řady, do řady! — Nematte šlépějí! —
Hej hola, héja! — Nač výskl jsi tak? —
Pojďte se podívat, co to tu je!
Jaký to podivný koláč! Jen vizte! —
Ukaž to, ukaž to! Podej to sem! —
Je to zelené, hnědé a křehké a měkké
a prsty to propadá! — Vždyť je to bláto!
Vy blázni, toť čerstvý kravinec!

SILÉNOS

Jak šťastný lov! Nuž vzhůru, čile dál!
Tot znamená, že cíl je nablízku.

Zazní lyra

SBOR se vstoje zarazí

Ó, ó!

NÁČELNÍK SBORU

Ach běda, už se blíží slíbený trest!
Kdes vedle mých uší již zazněl ten zvuk!

Ukazuje Silénovi stranou

Hle, Apollón! Zavolej naň!

SILÉNOS

Ó Apollóne, hej, své kroky stoč,
pojď sem a pohleď, co jsme našli!

NÁČELNÍK SBORU k přicházejícímu Apollónovi

Ó Foibe jasný, zde dílo mé viz
a posuď, zda řádní slídiči jsme:
zde stáda jsou stopy a trus!

APOLLÓN

Ba správně provádíte úkol svůj:
je jisto už, že zde se ukrývá
ten zloděj stád i s celým lupem svým.
A všechno to, co jsem vám přislíbil,
chci splnit, když mi vypátráte vše:
pak skvělá odměna vás nemine
a vy i otec jste pak svobodni.

SILÉNOS

Ó vládce Foibe, chci ti říci cos,
však obávám se hněvu Diova;
má postihnout nás všechny těžký trest,
když prozradíme, co jsme zvěděli.

APOLLÓN

Jen směle mluv: jsem přece Diův syn!

SILÉNOS

Nuž poslyš, pane! Kdesi pod zemí
se ukrývá zde tajuplný hoch,
prý Diův syn, jak prozradila nám
té hory nymfa, mocná Kylléné.
A to tvých krav je zloděj, pane, věř!
On z želví skořápky a z rákosí
svým vtipem jakýs nástroj vyrobil
a užil k tomu kůže hovězí:
kde vzal by onu kůži, při bozích?
Však nezjevil se, když jsme volali
a hlukem snažili se vyhnat jej.
On skryt je v nitru hory celý čas
a hraje na svůj nástroj, vysílá
sem zvuky podivné, jež děsí nás
i omamují kouzlem neznámým.
Já nebojím se ovšem — vždyť mě znáš
a poznals často již mou odvahu —:
však hrůza padla na mé syny zde,
a abych řekl pravdu, také já
jsem jat tím kouzlem zvuků neznámých.
Tys, Foibe, bůh: Ó zbav nás oněch čar
a pomoz najít hoča skrytého!

APOLLÓN

Je známo duchu mému věštnému,
že v tomto kraji Diem objata
kdys byla Máia, Atlantova dceř;
i zrodila mu synka jarého.
A je-li on to schován pod zemí,
pak, doufám, brzy uvidíme jej;
je čas, by ukázán byl bohům všem.

Volá hlasitě

Hoj, Herme, skrytý Herme, bratříčku,
hoj, zjev se bratru, věštci Foibovi!
Nuž zjev se po dobrém, sic přijdu sám
si pro tebe, a potom běda ti!

Zahalen plenkami, zjeví se z podzemí

HERMÉS

Nač z kolébky mě, Foibe, vyháníš,
mne děcko slabé, které pěstounky,
snu klidného a prsu živného
a sladké hry je dosud potřebné?
Nač mi tu hrozíš slovy tvrdými?
Co spáchal jsem, že mne chceš trestati?
Či myslíš, jsi-li starší nežli já,
že beztrestně mi ubližovat smíš?

APOLLÓN

Ty lstivé hádě, mladý mamiči
a úlisníku, nepřetvařuj se!
Mne neoklameš ani plenkami,
ni pokryteckým tlachem dětinným.
Kde je mé stádo? Rychle s pravdou ven!

HERMÉS

Ó Apollóne, co to povídáš?
Ty pro svá stáda ke mně přicházíš?
Já krávy tvé ni okem nespatriil
a nedoslechl jsem se o nich nic!
Vždyť ani nevím, věř, co s nimi je!

APOLLÓN

Kdos ukradl mi tajně stádo mé,
a lupič se svou kořistí je zde!

HERMÉS

Jak mohu o stádu ti povědět?
Já neviděl jsem zloděje tvých krav.

APOLLÓN

Ty budeš zapíratí, šibale?
Když mi hned nepovíš, kde skrýváš skot,
pak zpláčeš hořce, chlapče! Chytnu tě
a mrštím tebou v propast Tartaru,
kde temnoty a hrůza domovem,
a z hlubin pekla ani otec tvůj,
ni matka tebe nevysvobodí,
tam navěky se budeš trápit v nich!

SILÉNOS *k Apollónovi*

Jen rázně, pane, nedej na řeč nic,
ať vzpírá se, jak chce! Mí synové,
tí už mu dokáží, když zapírá,
že on je zloděj a že lup je zde!
Hej, chrti bystří, děti divoké,
hej, kolem něho, slíďte, větřete!

Satyrové se rozběhnou kolem Herma a po stopách

HERMÉS

Toť hrozné! Ty si myslíš dokonce,
že jsem já sám tvé stádo ukradl?
Ó Foibe, je to možné? Uvaž přec:
což podobám se honci dobytka,
což vypadám jak silák venkovský?
Šest dnů je tomu, co jsem na světě,
a saji dosud mléko mateřské,
můj svět je kolébka a teplá houně,
mé nohy měkké jsou a země píchá!

A já že jsem byl s to, bych do stájí
se vloupal, mocné stádo odehnal?
Jak nevhodná je, Foibe, tvoje řeč!

APOLLÓN

Že slovy mámit dovedeš, to vím,
ty zralý ničemo! Jsem přesvědčen,
že ještě mnohou svízeli způsobíš
svým časem smrtelníkům na zemi
i bohům v nebi. Mne však nezmateš:
jsem jist, že krav mých zlodějem jsi ty!

HERMÉS

Ó bratře, mám ti slavně přísahat
ať u tvých božských zlatých kadeří,
či při Stygu, že ani krav já sám
jsem nevzal, aniž o zloději vím?

APOLLÓN

S jak lehkou myslí zloděj přísahá,
když necítí se vázán nikterak!
Nech bratra bratrem, zanech velkých slov
a zjev mi ihned, kde je stádo mé!
Sic jsi dnes naposledy požil snu,
ty černé noci druhu sourodý!
Neb tobě z bohů dostane se cti
vždy králem zlodějů být nazýván!

HERMÉS

A kde máš boží svědky krádeže,
bys usvědčil mě slovem neklamným?
Jak vích ses tu přihnal v tento kraj
a hrozbami mě nutíš děsnými,
ať vyjevím ti, kde jsou stáda tvá.

Nuž přísahám ti při své kolébce
— a to ti bude velkou přísahou —
že nejsem původcem té krádeže
a o tvém skotu nevím zhola nic!

APOLLÓN

Což doufáš věčně jen se vytáčet
a hrát si se mnou, králi zlodějů?

SBOR

Uhú, uhú! Uhú, uhú!

NÁČELNÍK SBORU *ukazuje na zemi a čichaje k Hermovi*

Ó pane, jen pohleď, ty stopy zde
jak přesně se shodují s nohama jeho!
A zápachem kravským jak čpí jeho šat!

APOLLÓN

Mám dosti všeho: vzhůru na Olymp,
necht rozsoudí nás vševědoucí Zeus!

Chápe se Herma; plenky spadnou a zjeví se lyra
SBOR *odskakuje od Herma a ukazuje naň*

Ha, ha, há!

NÁČELNÍK

To je on, to je on,
ten čaroděj skrytý, ten podzemní hráč
a zloděj stáda! Hle, to ono zvíře,
z kterého vykouzli tajemný hlas!

Hermés začne hrát na lyru
Sbor padá k zemi

NÁČELNÍK SBORU

Jak omamný zvuk,
pln děsu i krásy, můj oprádá sluch!

Já neznámým, podivným zmatkem se chvím,
úzkost i nadšení drtí mou hrud!

HERMÉS *zpívá a doprovází se hrou na lyru*

V pradávném chaosu ležel svět,
nebylo nebe a nebylo země,
nebylo blažených bohů
ni lidí: byla jen tma.
Jednou však pohnul se její klín
zrozením světla, a v hlubinách prázdna,
těhotné odvěkou láskou,
se zjevily nebe i zem.
Odtud jsme všichni, my bozi i lidé;
tebe, ó svatá země,
dárkyně života, pramáti tvorstva,
slaví nový můj zpěv!

APOILLÓN

Ó Herme, zloději a šibale,
jak okouzliš můj sluch i srdce mé!
Zvuk neslýchaný, úžas budící
zde slyším, jehož neznal doposud
ni pozemšťan, ni nesmrtelný bůh.
Ach, pověz, jaké je to umění,
jak možno získat tuto božskou věc
a hráti na ni? Touha přesladrká
mě jímá, slyším-li ten černý hlas.
Jsou všechny tři v něm skryty půvaby:
i radost vlévá v srdce vznícené,
i lásku sladkým šeptem tlumočí,
i ke snu láká duši znavenou.
Múz Olympských jsem božský průvodce,
a jejich úkolem je tančiti,
pět krásné, jaré písně do kola

a z pšťal loudit zvuky líbezné;
však nikdy jejich půvab nevzrušil
mé srdce tak, jak, Herme, tvoje hra!
To stojí za padesát tučných krav!

HERMÉS

Ó Foibe, jasný bratře, všechno zvíš:
zde viz mou hračku, lyru zvučící!

Ukazuje Apollónovi lyru.

Jak, želví kryt, jenž koží obepjat?
Pak vskutku ukradl jsi stádo mé!
Jen nechápu, jak mohls tajně tak
to provést, a kterak jsi byl s to,
ty chlapec, abys odehnal můj skot
a zabil kus a z kůže stáhl jej!
Ať jakkoli však, stáda zloději,
jsi provedl svůj čin, jsem usmířen.
Buď blahoslaven šťastný nález tvůj;
a sláva bude provázet tvůj vtíp
i v nebi, na zemi, i v podsvětí.
Chej lyru též mít! Skvělou odměnu
ti slibuji a poctivě ji dám,
ač neoklameš-li mne novou lstí!

HERMÉS

Již vidím jasně, že je marné vše:
nač ještě zapíрати, bratře můj,
když nelze tebe nijak oklamat?
To vše byl pouze nápad chlapecký.
Pln dětské bujnosti a odvahy
a dobrodružných snů jsem vyšel ven,
když spala chuva, abych zhlédl svět.
A vida stáje, do nichž navečer
se navrátilo z pastvy stádo tvé,

já zatoužil jsem po něm. Za noci
jsem vnikl dovnitř, krávy odvázal
— vše bylo příznivé, ni jediná
se neozvala teskným bučením —
a já si vykračoval za nimi,
jsa pyšný na svůj čin i bohatství.
Tak vbrzku Kyllény jsem dostihl.
Však abych zmátl ty, kdož po stopách
by slídili, zde obrátil jsem skot,
hnal jsem jej chvíli vpřed a pozpátku
jsem zatáhl pak všechny do sluje
a tučný lup jsem ukryl v podzemí,
by nezvěděla o něm pěstounka.

NÁČELNÍK SBORU *za rozruchu ve sboru*

Ach, proto ony stopy zmatené!
Jsi velký, Herme, dokázals-li to!
Však přece našli jsme stopu tvou,
a tvoje kořist nám už neujde,
ni odměna, již přislíbil nám Foibos.

APOLLÓN

To byl čin vskutku tebe důstojný
a žasnu nad silou i vtipem tvým.

HERMÉS

I já jsem jásal nad zdarem své lsti.
Však dlouho jsem se z lupu netěšil,
ač přirostlo mi k srdci stádo tvé:
je s tebou, bratře, těžko bojovat!
Ta tam je hra a nutno pravdu říct.
Nuž teď chci mluvit jako pravý muž!
Toužíš-li v srdci po tom nástroji,
ó bratře Foibe, měj si ho: je zde!

Podává mu lyru

Svou božskou myslí jasně pochopils
moc jeho hlasu; a jsi vůdce Múz.
Nuž chci ti dát svou lyru zvučící,
tu zpěvnou družku slova živého,
bys jaře na hostinu nosil ji
i k půvabnému tanci, do rejů
a nocí dnem z ní radost čaroval.
Až naučíš se hráti čarovně
a v jejich strunách budeš zvídati
— a jakýpak jsem, bratře, umělec
já proti tobě, vůdci zpěvných Múz? —,
pak o přemnohých věcech překrásných
ti jejich tóny budou vyprávět
a měkký její hlas ti přítelem
a společníkem bude v samotě
a zhojí strasti srdce krušící.
Zde vezmi tedy a buď šťasten s ní!
A mně zas ponech uloupený skot
— však víš, že stojí za padesát krav!
Chci pastýřem být v horách zelených
i na rovině, stáda živící,
a vychovávat býčky bujaré
i jalůvky, jich tužeb vřelý cíl,
a příští matky stáda žírného.
Již zanech zcela hněvu, bratře můj!

NÁČELNÍK SBORU *k Apollónovi*

Věc plná kouzla, hodná obdivu
je onen hochův nástroj tajemný;
leč stádo krav je zdrojem bohatství,
a věru nevím, čemu přednost dát.
Však ty jsi bůh a poradíš si sám.

APOLLÓN *dotýkaje se jemně strun lyry*

Ó Herme, souhlasil bych s výměnou,
však obávám se, chlapče proradný,
že jednou zas mi lyru ukradneš
a snad i toulec, luk můj stříbrný,
a já pak pozbudu vši slávy své.
A co si počnu, věda předobře,
žes Dia, mého otce, milý syn?
Nuž přísahaj mi těžkou přísahou
jak bůh a nikoli král zlodějí,
že mi už neprovedeš zlého nic!

NÁČELNÍK SBORU

Tot' správné, pane: od zloděje stád
lze všechno čekat. Jednej opatrně!

HERMÉS

Nuž přísahám ti těžkou přísahou,
že už ti neprovedu zlého nic,
můj velký bratře; a svou přísahu
jak bůh své božské hlavy pokynem
ti stvrzuji. Však slovo splň i ty!

APOLLÓN *podává mu bodec*

Zde přijmi na skot bodec zářivý,
a staň se slavným pastýřem mých stád!
Já naučím tě pastvy pravidlům,
ty nové hry mi zjevíš zákony.
A nerozlučný svazek přátelský
buď poutem naší lásky vzájemné!

SILÉNOS *se přitočí k Apollónovi*

Však nezapomeň, pane, odměny

a pomni služby, kterou v nehodě
jsme tobě prokázali: splň svůj slib!

APOLLÓN

I vám se stane plně po právu,
ó diví tvorové: již plním slib.

Podává dar Silénovi

Zde měsíc zlata, darem slíbený,
když vypátráte stádo ztracené.
Svých dojnic nedostal jsem sice zpět,
však za to třímám v rukou zpěvný skvost,
jenž ztrátu ještě větší vyváží.
Nuž odedneška buďte svobodni
i ty, ó starče, i tvůj celý rod!

NÁČELNÍK SBORU *k Satyrům*

Hoj, bratři, ohaři bystří,
vy slídiči zmatených stop,
v mladosti dnech nám svoboda svitla
a zářného zlata nám nadělil bůh!
Ahója, ahója, ahój!
Nuž poskočte jásavým krokem
a vzhůru do širých zelených hor
tančiti k oslavě blažených bohů
a dobývat náručí půvabných nymf!
Ahója, ahój! Ahója! ahój!

*Zatímco Apollón s Hermem přihlížejí, Satyrové se Silénem
se skotačivě vzdalují*

Sofoklés, Tragédie. Z komentovaných řeckých originálů Sophoclis tragoediae, vydaných nakladatelstvím Weidmann, Berlín 1891—1909, a The Fragments of Sophocles I—III (ed. A. C. Pearson), vydaných University Press, Cambridge 1917, přeložili Ferdinand Stiebitz (Antigonu, Elektru, Krále Oidipa a Slídiče), Václav Dědina (Oidipa na Kolónu, Filoktéta, Tráchiňanky a Ajanta) a Radislav Hošek (Zlomky). Předmluvu napsal Bořivoj Borecký. Úvody k tragédiím, poznámkami a seznamem vlastních jmen opatřili překladatelé. Recenzoval prof. dr. Radislav Hošek. Obálku, vazbu a grafickou úpravu navrhl Leo Novotný. První souborné vydání. Praha 1975. Vydalo Nakladatelství Svoboda jako svou 3835. publikaci. Odpovědná redaktorka Ilja Hajná. Technická redaktorka Jaroslava Lorenzová. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. AA 24,69, VA 26,53. Náklad 31.750. Tematická skupina 13/32. Cena brož. výt. 35,80 Kčs, váz. výt. 41,— Kčs. 73/605-22-8.5

Kčs 41,—